

התחלה טובה. חומש דברים נקרא "משנה תורה".

כל חומש יש לו שם נוסף, בראשית – ספר הישר, שמדובר על האבות שנקראים ישרים, כמו שכתוב בנ"ך יהושע כשהעמיד את השמש "הלא היא כתובה על ספר הישר" – והכוונה על חומש בראשית בפ' ויחי, שיעקב אמר ליוסף "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו" – שיצא ממנו יהושע, שיעמיד את השמש, מכאן רואים שחומש בראשית נקרא ספר הישר (ראה מסגרת בעמוד ב').

למה נקראת התורה חומש מפני שיש בה חמשה ספרים, והמבי"ט מוסיף עוד טעם מפני שבחמשה מקומות נתנה תורה: (1) במצרים: קרבן-פסח, ודיני בכור. (2) במרה: שבת, ופרה אדומה ודינים. (3) בהר-סיני. (4) במשכן אהל מועד. (5) בערבות מואב.

חז"ל אומרים "רובן בגזל, מיעוטן בעריות, וכולם באבק לשון הרע". "אלה" ר"ת: אבק לשון הרע – דיבר משה אל כל ישראל. "האור החמה" מביא בסידור, חז"ל אומרים שקטורת מכפרת על לשון הרע – יבוא דבר שבחשאי, פירוש בשקט, מפני שאסור לשום אדם ליכנס בשעת הקטרתה רק כהן אחד, ויכפר על דבר שבחשאי שברך כלל מדברים לשון הרע בשקט, ובקטרת כתוב "ושחטת ממנה הדק" – שצריך לפרר את הקטרת דק כמו אבק, וזה מרמז על אבק לשון הרע.

הגר"א אומר, שחומש דברים מחולק לשלשה חלקים: (1) דברי מוסר ותוכחה, מהתחלה עד פר' ואתחנן פרק ה'. (2) מצות התורה, מרביעי בפ' ואתחנן, עד פרשת כי-תבא פרק כ"ז פסוק ט'. (3) ברכות וקללות, מפרק כ"ז פסוק ט', עד סוף החומש. וזה מרמז בחמשה פסוקים הראשונים, "אלה הדברים אשר דבר משה" – זה חלק המוסר והתוכחה. "דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה'" – זה חלק המצות. "הואיל משה באר את התורה הזאת" – זה חלק ברכות וקללות (מענינה של תורה).

משה דיבר עם ישראל ברמיזה: במדבר – על מה שעשו במדבר, שאמרו "מי יתן מותנו ביד ה'". בערבה – על-מה שעשו בערבות מואב, בחטא הפעור. מול סוף – על-מה שעשו בים-סוף, שאמרו "המבלי אין קברים במצרים וכו'". בין פארן – חטא המרגלים. תופל ולבן – שדיברו על המן "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל". וחצרות – זה מחלוקת של קרת. ודי זהב – זהו מעשה העגל.

ולמה דיבר משה ברמיזה מפני כבודם של ישראל. ושואלים א"כ למה אח"כ האריך, אלא שחז"ל אומרים שכיון שדיבר משה לישראל ברמיזה מיד עשו תשובה מאהבה – שדברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב, התחיל משה להאריך ולפרט החטאים, מפני שכשעושים תשובה מאהבה, הזדונות נעשו זכויות, לכן התחיל משה להאריך, כדי שיהיה להם הרבה זכויות (מענינה של תורה).

עוד טעם למה קיצר משה בתחילה את התוכחה, כי כן צריך להיות דרך המוסר, כשמקריבים אחד לתורה צריך להיות בהדרגה, בתחילה בדרך רמיזה, ואח"כ כשרואים שהוא מקבל אז צריכים להרחיב את המוסר (תורת הפרשה).

"מול סוף" מפרש ה"אלישך" שכל אדם צריך לחשוב על סוף החיים וישוב יום אחד לפני מיתתו, זה הפירוש "מול סוף" שיהיה כנגדו הסוף. ודי זהב. אומר רש"י הוכיח על מה שעשו העגל שהיה מזהב. שואלים, למה הזכיר העגל בסוף, והתשובה מפני שכתוב בחז"ל, שכיון שאמר קרח "כל העדה כולם קדושים", נתעורר חטא העגל, מפני שמשה אמר סניגוריא על ישראל, שהקב"ה אמר את עשרת הדברות בלשון יחיד, ואמר משה, הרי "לא תשתחוה" צוית רק לי, כי אמרת בלשון יחיד, אבל להם לא צוית, אך מכיון שאמר קרח שה' דיבר עם כולם, נתעורר חטא העגל, בגלל זה כתוב "וחצרות ודי זהב", שע"י "חצרות" שזה המחלוקת של קרח, "ודי זהב" נתעורר חטא העגל (מענינה של תורה).

ודי זהב. הוכיח על מעשה העגל שעשו בשביל רוב זהב, שנאמר "וכסף וזהב הרביתי להם וזהב עשו לבעל". שואלים, הרי כסף זה היה מגיע להם מן הדין, ולמה הביא אותם לחטא, ומתרצים, כי כסף זה היה רק לישראל, אבל לערב רב לא מגיע להם רכוש, ובכל זאת קבלו, והם שהביאו אותם לחטא, וזה הפירוש "הרביתי" – יותר מאלו שהיו צריכים לקבל (מענינה של תורה).

משה דיבר לישראל 36 יום מר"ח שבט עד ז' אדר, בגימטריא "אלה" 36 – אשר דיבר משה (אור החיים).

אחד עשר יום מחורב. אומר הכלי יקר שיש כאן רמז על אחד עשר יום שמתאבלים על חורבן בית המקדש בשנה, והיינו תשעה ימים של חודש אב ושבעה עשר בתמוז ועשרה בטבת.

איכה אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם. אומר הרמב"ן, שרמז משה רבינו להם שלשת הדברים שאמר ליתרו שהיה הוא עושה לעם. "טרחכם" כנגד והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו (שמות יח טז), כי טורח גדול היה ללמד ליוצאי מצרים החוקים והתורות ופירושים וביאורים וסודם. "משאכם" כנגד לדרוש אלהים (שם פסוק טו), שהוא ענין תפלה שמתפלל עליהם, והוא מלשון ונשאת תפלה (מ"ב יט ד), ואל תשא בעדם רנה ותפלה (ירמיה ז טז). "וריבכם" כפשוטו עניני המשפטים. ורואים מזה שתפקיד של מנהיג ישראל הוא, ללמד התורה לעם, להסביר ולבאר טוב ע"י טרחה, ולהתפלל על כל אחד ואחד בצרתו, ולדון את המשפטים והסכסוכים.

ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלהינו נתן לנו וכו'. ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלהיכם. מי הם שאמרו טובתה, פי' רש"י יהושע וכלב. והקשה הרמב"ן, דאם כן מה הטענה על כלל ישראל שלא האמינו בה', הרי ראוי שיאמינו לעשרה יותר מן השנים. ומתוך שאפשר שכיון שהקב"ה הודיע אותם שהיא ארץ טובה וגדולי השלוחים והצדיקים שבהם אף הם מעידים כן, היה להם להאמין להגדולים והצדיקים שבהם, כי האחרים אמרו מה שאמרו מפני מורך לב.

עוד כתב שמה שנראה נכון הוא, שכולם הודו והסכימו לפני משה ואהרן וכל העדה, שהארץ טובה היא, שהרי אמרו, באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה, אבל בחזק העמים ההם המסו את לבבם. ואחרי כן בראותם כי יהושע וכלב יחזקו את לבם למלחמה, באו שאר המרגלים אל בני ישראל שלא בפני משה והוציאו דבה על הארץ שהיא ארץ אוכלת יושביה, וזהו ותרגנו באהליכם. והעם לא אמרו בפני משה הדבה הזאת, שהרי יכחישם שלא אמרו כן בתחלה, והודו שהיא טובה וגם זבת חלב ודבש, אלא אמרו למשה, אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו. ועל זה אמר להם משה, אמת הוא כדבריכם שהעם ההוא גדול ורם, אבל ה' ילחם לכם ככל אשר עשה עמכם ממצרים ועד הנה. וזהו מה שאמר להם משה ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלהיכם. שהתעכבתם לעלות רק בגלל מיעוט האמונה שבכם.

"זאת יהושע צויתי" – יהושע מלא עם שני וויז, אומר המהרי"ל דיסקין כי יש בתורה 30 פעמים השם יהושע, ואחד מהם מלא, וזה כמו שתיים, בסך הכל 31, רמז שיהושע כבש 31 מלכים, ומפרט המהרי"ל דיסקין בספרו כל הישועים פעמים שכתוב השם יהושע.

כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר. אומר התרגום יונתן, שעשו קיבל את הר שעיר, שכן על הכבוד שעשה לאביו יצחק.

הרבי שאל לתלמידיו היכן יש בפרשה מילה הדומה לשפת האידיש, והתשובה, לחרמון יש כמה שמות חרמון שיאון שריון שניר, אומר רש"י למה שניר שבלשון אשכנז קורין לשלג שניר, לשון שניי, כי בחרמון יש הרבה שלג (רש"ב).

פרקי אבות: "רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה". היום קצר והמלאכה מרובה – ר"ת: "מקוה" פירוש, במקוה אין להאריך ולדבר

חדשות וכדומה, הצדיקים היו אומרים שהסוד של המקור הוא 'נכנס ויוצא' – "אריין ארויס". ומקור גם ר"ת: ואותנו קידשת מכל העמים, והמתנהג כך מוסיף עליו קדושה.

הפטרה ועניני תשעה באב

ההפטרה של חזון יש שפירושו על דרך סניגוריא: הוי גוי חוטא – פירוש עם נקי, חוטא – כמו ויחטא את המזבח, מלשון נקיות. עם כבוד עון – עם שקשה להם לעשות עבירות. זרע מרעים – יש להם יחוס גדול. בנים משחיתים – עושים להם סיגופים ותענויות ומשחיתים את הגוף, עזבו את ה' – עזבו לשון עזוב תעזוב עמו – פירוש הם מסייעים בכל דבר שבקדושה. ואפילו שלפעמים נכשלים ונאצו את קדוש ישראל, מיד נזורו אחור.

'ציון במשפט תפדה' בגימטריא תלמוד ירושלמי, 'ושביה בצדקה' בגימטריא תלמוד בבלי, בזכות לימוד התורה ניושע (ר') יוסף חיים זוננפלד).

ירמיהו כתב מגילת איכה, איכה ר"ת: אני ירמיהו כתבתי הקינות, עוד ר"ת: אני ירמיהו כהן הענתות. ישבה ר"ת: יחרב שני בתי המקדשות. עוד ר"ת: יחרב בנין שלמה המלך. בדד ר"ת: בגלל ד' דברים – עבודה – זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים (זה בבית הראשון, ובבית שני בגלל שנאת-חנם). ועל כולם, על עזבם את תורת.

חז"ל אומרים שלושה אמרו איכה, משה, ישעיהו, וירמיהו, משה אמר: איכה אשא לבדי, ישעיהו אמר: איכה היתה לזונה, ירמיהו אמר: איכה ישבה בדד. משל למטרוניתא שהיו לה ג' שושבינין, אחת ראתה אותה בשלוותה, ואחת ראתה אותה בפחזותא – פירוש בקלקלותה, ואחת ראתה אותה בניוולה – פירוש בעונשה (מדרש איכה). וכתוב בספרים שבאמת ההתחלה היה האדם הראשון, כי כתוב איכה – מלשון איכה, – שעתידין בניך שיאמרו איכה בגלל החטא שעשית.

מתה עלי רחל בארץ כנען – ר"ת: רחל מבכה על בניה, מנעי קולך מבכי – מנעי ר"ת: מקבץ נדחי עמו ישראל.

מרן הרב שך זצוק"ל שואל, חז"ל אומרים שכשנכנסו הגוים להיכל ראו איך שהכרובים מחוברים זה עם זה, הלא אז היה מצב של "אין עושים רצונו של מקום" והיו צריכים הכרובים להיות הפוכים זה מזה, ומתרחק, שיש שני חשבונות, כלל ישראל עם הקב"ה זה חשבון אחד, אבל כשהגוים נכנסו להיכל, אז זה חשבון של הקב"ה עם האומות, ובחשבון זה מחשבים את כלל-ישראל איך הם נחשבים לעומת אומות העולם, וביחס לגוים, הם בודאי נקראים "עושים רצונו של מקום".

כתוב בהפטרה של פ' כי תצא שמתחילה רני עקרה (ישעי נד), "ברגע קטון עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך". אומר הסבא מקלם, אם כל הצרות והגלויות שיש לכלל ישראל נקרא אצל הקב"ה רגע קטן, כבר אנו יכולים לצפות איך שיהיה הרחמים גדולים, בב"א. וכן מפרש המלבי"ם ז"ל, דע כי העזיבה הזאת תחשב כאילו לא נמשכה רק רגע קטן לעומת גודל התשועה אח"כ.

לא גלו ישראל, רק מפני שעברו על איכה – פירוש א' – יחידו של עולם, י' – עשרת הדברות, כ' – זו מילה, שניתנה לאחר עשרים דורות (מאדם עד נח 10 דורות, מנח עד אברהם עוד עשר דורות, ביחד עשרים), ה' – חמשה חומשי תורה. בדד – בגימטריא 10 – עשרת הדברות (מדרש).

ירמיהו כתב מגילת איכה לפי סדר א'-ב' מפני שעברו על התורה שניתנה בא'-ב', והאות פ' לפני ע' מפני שדיברו בפה מה שלא ראו בעין, חוץ מפרק ראשון, מפני שמרמז גם על המרגלים שדברו קצת אמת (טעמי המנהגים).

חז"ל אומרים, בא וראה כמה חביבים תינוקות לפני הקב"ה, גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה. גלו משמרות, ולא גלתה שכינה. וכיון שגלו תינוקות, גלתה שכינה עמהם, שנאמר "עולליה הלכו שבי לפני צר ויצא מבת ציון כל הדרה", הדרה – פירוש שכינה, כמה חביבים תינוקות לפני ה'.

וילכו בלא כח לפני רודף. אמרו חז"ל, כשהיה אדם אומר לחבירו בירושלים, הקריני דף אחד, השניני פרק אחד, היה אומר לו אין בי כח, אמר הקב"ה, תבוא שעה ואני עושה לכם כך, שנאמר "וילכו בלא כח לפני רודף" (מדרש איכה).

חז"ל אומרים: כל דור שלא נבנה בית-המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו.

כתוב באחד מספרי הרמ"א סיפור, אחרי חורבן בית ראשון באו חכמי אומות העולם לראות המקדש שהוא שרוף, ובא גם אחד שהיה היותר גדול מחכמי אומות העולם ושמם אפלטון, וראה איך שיושב שם ירמיהו ובוכה ובוכה ולא מפסיק, אמר לו, אני רואה עליך שאתה חכם, איך מתאים לך לבכות על אבנים שרופים, ענה לו ירמיהו, אומרים עליך שאתה חכם מכל הגוים, בודאי יש לך שאלות שאתה לא פתרת אותם, אמר לו כן, יש לי שאלות, אבל שום בן אדם בעולם לא יכול לפתור אותם, אמר לו ירמיהו, תנסה לשאול אותי אולי אצליח לפתור לך, והתחיל עם שאלותיו, וענה לו מיד על כל דבר, אמר לו, אם כן התמיהה גדולה יותר, אם אתה כל כך חכם למה אתה בוכה על הבנין ששרוף, ענה לו ירמיהו, כל החכמה שלי באה מהבית הזה ואיך לא אבכה.

אנו רואים את הענין של "וכאשר יענו אותנו, כן ירבה וכן יפרוץ" – הגוים ביטלו את קריאת-התורה, אז תיקנו את ההפטרה, וכיום אנו קורים בשתייהם – גם בתורה וגם בהפטרה. הגוים רצו לבטל קריאת-שמע, אז תיקנו לומר זאת בקדושה של מוסף בשבת, וכיום אנו אומרים גם קריאת-שמע, וגם בקדושה. הגוים רצו לבטל שבת, חודש, ומילה, בזמן היוונים, ואנו עושים את חג-חנוכה – שיש בו את כל שלשת המצוות הללו, כי בשמנות ימים אלו יש גם שבת, גם ר"ח טבת, וגם ייתכן בהם ברית-מילה. היוונים פרצו י"ג פרצות בסורג, וכתוב במס' כלים, שסורג הוא מחיצה לגויים, ותיקנו ישראל את הפרצות, וכנגד זה תיקנו י"ג השתחויות. ירמיהו כתב קינות, ויהויקים שרפו, ואז כתב ירמיהו עוד פרקים, ופרק "אני הגבר" – ג' פעמים א-ב. ומזה אנו רואים "וכאשר יענו אותנו, כן ירבה וכן יפרוץ".

הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל כשהגיע אל קבר רחל אמנו הוא צעק מאמע הער נישט אוף צו ויינען.

הצדיק ר' אברהם ברדקי זצ"ל היה תמיד חוזר הפסוק באיכה פרק ג' פסוק כ' "זכור תזכור ותשוח עלי נפשי" אומר רש"י אני יודע שסופך לזכור אותנו, אבל אין לנו כוח להמתין כל כך הרבה זמן, גם היה חוזר הפסוק האחרון כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאוד, מפרש רש"י בשביל שחטאנו לא היה לך להרבות קצף עד מאוד כאשר קצפת, אלמלא הכתוב אומרו היה אסור לנו לומר לבד פירוש זה.

בסוף איכה נאמר "למה לנצח תשכחנו תעזובנו לארץ ימים, השיבנו וכו' חדש ימינו כקדם". מבאר החתם סופר, שהרי כתוב 'שמחנו כימות עניתנו', וא"כ אחרי גלות ארוכה כזו לא ישארו הרבה ימים עד סוף ו' אלפים ל'שמחנו', אלא התשובה היא שהקב"ה יעשה ימים ארוכים כדי לשלם לנו. וע"ז אומרים 'למה לנצח תשכחנו' ולכן יהיה 'תעזובנו לארץ ימים' שיהיו ימים ארוכים, 'השיבנו ה' אליך ונשובה', ואז יהא 'חדש ימינו כקדם' – יספיקו ימים רגילים כימי קדם.

שמות של חמשה חומשי תורה				
בראשית	שמות	ויקרא	במדבר	דברים
ספר הישר	ספר הגאולה. ויש מוסיפין "ספר מלחמות ה'"	תורת כהנים	חומש הפקודים	משנה תורה

פרשת דברים 105 פסוקים. 2 לא תעשה, הפטרה: "חזון ישעיהו" (ישעי' א'). פרקי אבות פרק ג'

הדלקת הנרות: 7:08

שקיעה: 7:48 מוצאי שבת: 8:27 ר"ת: 9:00. סוף זמן ק"ש מג"א: 8:18

אליכטיגין פריילאכין שבת קודש

לעיני הגהצ"ר גרשון אביגדור ב"ר חיים זצ"ל נלביע י"ג תשרי תשע"ב

כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה